

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

Шифр _____

Наказ ректора про
затвердження теми

«До захисту допускається»
завідувач кафедри
_____ І.І. Рекуненко

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Роль публічного управління у підвищенні конкурентоспроможності регіону
(на прикладі Сумської області)»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньо-професійна програма «Державна служба»

Студента гр. ДС.мз-01с/1

Алфьорової М.В.

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело *Алфьорова М.В.*

Науковий керівник:

канд. екон. наук, доц. Павленко О.О.

Суми 2021 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

_____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА
за спеціальністю

281 Публічне управління та адміністрування (Державна служба)

студенту групи ДС.мз-01с/1

Алфьоровій Марині Василівні

1. Тема роботи Роль публічного управління у підвищенні конкурентоспроможності регіону (на прикладі Сумської області) затверджена наказом по СумДУ № _____ від „_____” _____ 20 ____ р.
2. Термін подання студентом закінченої роботи _____
3. Мета кваліфікаційної роботи: розробка на основі теоретичних і статистичних джерел теоретико-методологічних підходів до формування сутнісних та специфічних факторів та умов, які визначають і забезпечують характер та напрями розвитку публічного управління в підвищенні конкурентоспроможності регіону.
4. Об'єкт дослідження: роль публічного управління у підвищенні конкурентоспроможності регіону.
5. Предмет дослідження: закономірності та особливості забезпечення конкурентоспроможності регіону.
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах законів України, Постанов Кабінету Міністрів України, Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки, результатів моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів України
7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

№ пор.	Назва розділу	Термін подання
I	Теоретичні засади управління конкурентоспроможністю регіону	
II	Управління конкурентоспроможністю регіону	
III	Методи підвищення конкурентоспроможності регіону	

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра:
У розділі 1 студент повинен дослідити теоретичні засади управління конкурентоспроможністю регіону

У розділі 2 студент повинен провести аналіз ролі публічного управління у підвищенні конкурентоспроможності регіону

У розділі 3 студент повинен обґрунтувати (запропонувати) методи підвищення конкурентоспроможності регіону

8. Консультації щодо виконання роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1			
2			
3			

9. Дата видачі завдання _____

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Павленко О.О.

(П. І. П/б)

Завдання до виконання одержав

(підпис)

Алфьорова М.В.

(П. І. П/б)

АНОТАЦІЯ

У роботі розглянуто теоретичні й методичні основи щодо формування сутнісних та специфічних факторів та умов, які визначають і забезпечують характер та напрями розвитку публічного управління в підвищенні конкурентоспроможності регіону.

На базі використання історико-порівняльного та логіко-діалектичного методів розкрито методологічні та теоретичні засади процесів глобалізації національного й світового ринків, функцій держави та специфікації поняття «чинники конкурентоспроможності», «публічне управління», а також визначено бажані параметри підвищення конкурентоспроможності регіону.

На базі використання системно-структурного методу встановлено структури процесів транснаціоналізації, видів глобальної конкуренції, складових механізмів конкурентоспроможності регіону, публічного управління як індикатора забезпечення конкурентоспроможності регіонів - експортерів і формування сучасної ресурсної бази національної конкурентоспроможності, системної взаємодії видів економічної політики держави, спрямованої на підвищення її конкурентоспроможності.

Виявлено, що за умови ефективного використання всіх важелів публічного управління можливо досягнути високих показників соціально-економічного розвитку регіону і вийти на високий рівень конкурентоспроможності експортних видів продукції за рахунок розвитку не сировинних, а високотехнологічних обробних галузей.

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра становить 47 с., зокрема, 3 таблиці, 7 рисунків, 44 найменування використаних джерел.

Метою роботи є розробка на основі теоретичних і статистичних джерел теоретико-методологічних підходів до формування сутнісних та специфічних факторів та умов, які визначають і забезпечують характер та напрями розвитку публічного управління в підвищенні конкурентоспроможності регіону. Відповідно до поставленої мети були вирішені такі завдання:

- розкрито поняття публічне управління конкурентоспроможністю регіону, сформульовано поняття конкурентоспроможність і його вияви;
- визначено вплив глобалізації на публічне управління конкурентоспроможністю країни;
- досліджено вплив публічного управління на конкурентоспроможність регіону, основні важелі управління;
- окреслено проблеми управління і основні важелі управління, які потребують удосконалення і шляхи їх реалізації;
- досліджено розвиток конкурентоспроможності Сумської області через впровадження ефективної Стратегії її регіонального розвитку.

Предметом дослідження є закономірності та особливості забезпечення конкурентоспроможності регіону.

Об'єктом дослідження є роль публічного управління у підвищенні конкурентоспроможності регіону.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є історико-порівняльний, логіко-діалектичний методи наукового пізнання та системно-структурний підхід та методи логістичного аналізу.

Наукова новизна. Окреслено перспективи розвитку публічного управління конкурентоспроможністю регіонів як інструмент підвищення їх соціально-економічного потенціалу (на прикладі Сумської області).

Ключові слова: ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ, ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА КОРПОРАЦІЯ, СТАЛИЙ РОЗВИТОК, СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ, ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ, КОГНІТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ, СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.

ЗМІСТ

	С.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНУ	9
1.1 Поняття конкурентоспроможності регіону.....	9
1.2 Принципи управління конкурентоспроможністю регіону.....	13
1.3 Методи дослідження управління конкурентоспроможністю регіону.....	14
РОЗДІЛ 2 УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ	
РЕГІОНУ	22
2.1 Система управління конкурентоспроможністю регіону.....	22
2.2 Методи управління конкурентоспроможністю регіону.....	24
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРО-	
МОЖНОСТІ РЕГІОНУ	26
3.1 Удосконалення управління конкурентоспроможністю регіону за допомогою когнітивного моделювання регіонального розвитку.....	26
3.2 Сприяння розвитку конкурентоспроможності Сумської області через впровадження ефективної Стратегії її регіонального розвитку.....	32
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43

ВСТУП

Актуальність теми. Початок XXI століття характеризується стрімким розвитком економіки. Підвищуються обсяги міжнародної торгівлі та іноземних інвестицій, а також різко збільшується роль транснаціональних корпорацій в світових господарських процесах та загострюється конкуренція.

Україна має активно включитися у змагальну гонку за можливість стати конкурентоспроможною країною та почати користуватися здобутками глобалізації. Для цього необхідно підвищувати рівень вимог щодо ефективності публічного управління соціально-економічним розвитком її регіонів, що призведе до її спроможності протистояти глобалізаційним викликам та загрозам щодо реалізації національних інтересів в економічній сфері.

Оцінка сучасного стану наукової розробки. Серед вчених, які досить ґрунтовно досліджували теоретичні основи конкурентоспроможності, сучасні форми конкуренції, міжнародне конкурентне середовище, аналіз чинників, переваг та недоліків забезпечення високої конкурентоспроможності окремих регіонів, слід виокремити таких: М. Портера, О.Ю. Агафоненка, Й. Шумпетера, Г. Грубера, П. Самуельсона, Р. Кантера, С. Ліндера, Ф. Ліста, В. Марцинкевича, Дж. Міля, П. Катцентшейна, Р. Нельсона, М. Познера, А. Смітта, Д. Рікардо, Дж. Робінсона, Дж. Сакса, Ф. Хайєка, Е. Хекшера, Дж. Хікса та багато інших.

Метою даного магістерського дослідження є розробка на основі теоретичних і статистичних джерел теоретико-методологічних підходів до формування сутнісних та специфічних факторів та умов, які визначають і забезпечують характер та напрями розвитку публічного управління в підвищенні конкурентоспроможності регіону.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- 1) розкрити поняття публічне управління конкурентоспроможністю регіону;
- 2) сформулювати поняття конкурентоспроможність і його вияви;

3) визначити вплив глобалізації на публічне управління конкурентоспроможністю країни;

4) дослідити вплив публічного управління на конкурентоспроможність регіону, основні важелі управління;

5) окреслити проблеми управління і основні важелі управління, які потребують удосконалення і шляхи їх реалізації;

б) дослідити розвиток конкурентоспроможності Сумської області через впровадження ефективної Стратегії її регіонального розвитку.

Об'єктом дослідження у магістерській роботі є роль публічного управління у підвищенні конкурентоспроможності регіону.

Предметом дослідження є закономірності та особливості забезпечення конкурентоспроможності регіону.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань дослідження, у роботі використано комплекс спеціальних та загальнонаукових методів і прийомів наукового дослідження. Історико-порівняльний та логіко-діалектичний методи використано для розкриття методологічних і теоретичних засад процесів глобалізації національного й світового ринків, функцій держави та специфікації поняття «чинники конкурентоспроможності», «публічне управління», а також для визначення бажаних параметрів для підвищення конкурентоспроможності регіону.

Системно-структурний метод сприяв встановленню структури процесів транснаціоналізації, видів глобальної конкуренції, складових механізмів конкурентоспроможності регіону, публічного управління як індикатора забезпечення конкурентоспроможності регіонів - експортерів і формування сучасної ресурсної бази національної конкурентоспроможності, системної взаємодії видів економічної політики держави, спрямованої на підвищення її конкурентоспроможності.

Гіпотеза дослідження. За умови використання всіх важелів публічного управління можливо досягнути високих показників соціально-економічного розвитку регіону і вийти на високий рівень конкурентоспроможності експортних

видів продукції за рахунок розвитку не сировинних, а високотехнологічних обробних галузей.

Структура роботи. Дана магістерська робота є комплексним теоретичним дослідженням, яке складається зі вступу, трьох основних теоретичних розділів, у першому розділі три підрозділи, у другому розділі два підрозділи, у третьому розділі два підрозділи. За підсумками дослідження зроблені відповідні висновки. Під час виконання магістерської роботи було використано 44 джерела, перелік яких додається. Загальний обсяг роботи 47 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНУ

1.1 Поняття конкурентоспроможності регіону

У науковій думці сформувався наступний підхід до трактування терміну «конкурентоспроможність регіону», згідно з яким регіональна конкурентоспроможність розглядається науковцями як агрегований показник конкурентоспроможності локальних фірм. Даний підхід базується на визнанні різниці в інтересах підприємств та регіонів, у яких вони функціонують. Один з першодослідників регіональної конкурентоспроможності М. Портер пропонує визначати її рівнем продуктивності праці, оскільки висока продуктивність гарантує високий рівень заробітної плати, стабільність національної валюти, прибутковість капіталу та, як наслідок, підвищення стандартів життя населення [4]. Визначаючи критерії підвищення конкурентоспроможності, його послідовник, український дослідник О.Ю. Агафоненко наголошує на необхідності формування такої «бізнес-моделі регіону, яка б, з одного боку, давала змогу розвивати перспективні сектори, де існують передумови для конкурентної переваги, але наявні місцеві ресурси не використовуються повною мірою для виробництва продукції із високою доданою вартістю, на яку існують адекватний попит і ринки збуту (особливо за межами регіону), а з іншого, як наслідок першого - отримувати на цій основі достатні обсяги фінансових ресурсів як для розвитку власне бізнесу, що створює цю додану вартість, так і для реалізації регіональних проектів та програм (тобто забезпечити фінансову самодостатність регіону)» [1, с. 395].

Говорячи про конкурентоспроможність регіону, з одного боку, не можна звужувати його лише до конкурентоспроможності окремих компаній на глобальних ринках, а з іншого, - не можна забувати, що бізнес залишається ключовим концептом у цьому понятті. Глобальні виклики у світі, де здійснюється розбудова економіки знань, зумовлюють нову роль бізнесу - він

стає не тільки гравцем міжнародних ринків в умовах глобальної конкуренції, але й рушієм конкурентоспроможності країни в цілому. Без конкурентоспроможності бізнесу не може бути конкурентоспроможної країни або її окремого регіону [7, с. 5].

Серед зарубіжних вчених, які досить ґрунтовно досліджували теоретичні основи конкурентоспроможності, сучасні форми конкуренції, міжнародне конкурентне середовище, аналіз чинників, переваг та недоліків забезпечення високої конкурентоспроможності окремих країн [20], слід виокремити таких: Г. Грубера, Дж. Міля, Р. Кантера, П. Катцентшейна, С. Ліндера, Ф. Ліста, В. Марцинкевича, П. Самуельсона, Р. Нельсона, Дж. Робінсона, М. Познера, Д. Рікардо, Дж. Сакса, А. Смітта, Й. Шумпетера, Ф. Хайєка, Е. Хекшера, Дж. Хікса та багато інших.

Найбільш значимі результати досліджень даної проблематики зроблені науково-дослідними центрами Європи та США [20], а саме: дослідницька група, яку очолює професор Гарвардського університету Майкл Портер (США); школа досліджень під керівництвом професора міжнародного бізнесу Алана Ругмана (Канада); група дослідників під управлінням професора Реддінського університету Дж. Даннінга (Велика Британія) та Міжнародний інститут розвитку менеджменту під керівництвом професора Університету Лозани Стефана Гареллі.

Термін «транснаціональна корпорація» (далі – ТНК) уперше був використаний ООН для позначення спочатку (відповідно до жорсткіших критеріїв) великої фірми з річним оборотом більше 100 млн. дол. і філіями не менше, ніж у 6 країнах, потім (з менш жорсткими критеріями) для позначення фірми, що має відділення у 2 і більше країнах, які функціонують під централізованим керівництвом, що проводить погоджену економічну політику [10].

Основними центрами розміщення закордонної діяльності сучасних ТНК залишаються розвинуті країни, проте існує чітка тенденція до їх переміщення в країни, що розвиваються, де змінюється і характер їх інноваційної діяльності [3,

б]. Отримання конкурентних переваг ТНК над національними підприємствами сталося не лише у вигляді мінімізації витрат за рахунок упровадження новітніх технологій, використання висококваліфікованих кадрів, зниження податкових зобов'язань, економії на адміністративних витратах, але і за рахунок обходу протекціоністських бар'єрів за допомогою трансфертних цін.

Що стосується галузевої спрямованості ТНК, то, за даними американського журналу «Fortune», головну роль серед 500 найбільших ТНК світу грають чотири галузі: електроніка, нафтова і нафтопереробна, хімічна і автомобільна промисловості. Їх загальний об'єм продажів складає біля 80% загальної активності ТНК. Проте вже зараз спостерігається збільшення частки сфери послуг, істотну роль почали відігравати фінансовий і страховий сектори, що зумовило формування страхових ТНК [3].

Основним фактором досягнення ТНК світового панування є експорт капіталу та його ефективне розміщення, тобто прямі іноземні інвестиції, завдяки яким вони стають основними регуляторами виробництва та розподілу продукції та сприяють економічній інтеграції у світі.

В умовах прогресуючої глобалізації світової економіки Україна виступає переважно як країна, яка приймає ТНК і відчуває всі недоліки та переваги їх діяльності. Роль ТНК у розвитку України не може оцінюватися однозначно позитивно. Їх інтереси часто суперечать національним інтересам держави, не кажучи вже про інтереси малого і середнього бізнесу. Дійсно, ТНК нерідко нав'язують галузеву структуру виробництва, що не відповідає інтересам країни, експлуатують її природні ресурси, забруднюють оточуюче середовище, а також перекачують у країни базування значну частину прибутку, отриманого в Україні.

В Україні іноземні ТНК поділяються на дві великі групи щодо місцевого бізнесу: компанії, які не мають реальних конкурентів у місцевій промисловості (наприклад, виробник гігієнічних засобів Procter & Gamble або тютюнові компанії), та корпорації, чий інтереси безпосередньо зачіпають багато українських компаній (наприклад, такі виробники пива та безалкогольних напоїв, як Coca-Cola та SunInterbrew). Для України ТНК вважають доцільним

інвестувати у видобувну промисловість, але переважно нарощують власний товарний експорт [2]. Внаслідок діяльності іноземних ТНК в Україні вітчизняні виробники не можуть конкурувати з ними, тому в Україні насамперед необхідно створити власні ТНК.

У зв'язку з тим, що регіональна політика нині формується у напрямі сталого розвитку, під конкурентоспроможністю регіону можна розуміти здатність регіональної системи створювати та реалізовувати конкурентні переваги в усіх сферах життєдіяльності людини (соціальной, економічній та екологічній), забезпечуючи таким чином сталий розвиток регіону. Тобто це синтез недоліків і переваг соціальної, економічної та екологічної сфер (рисунок 1.1).

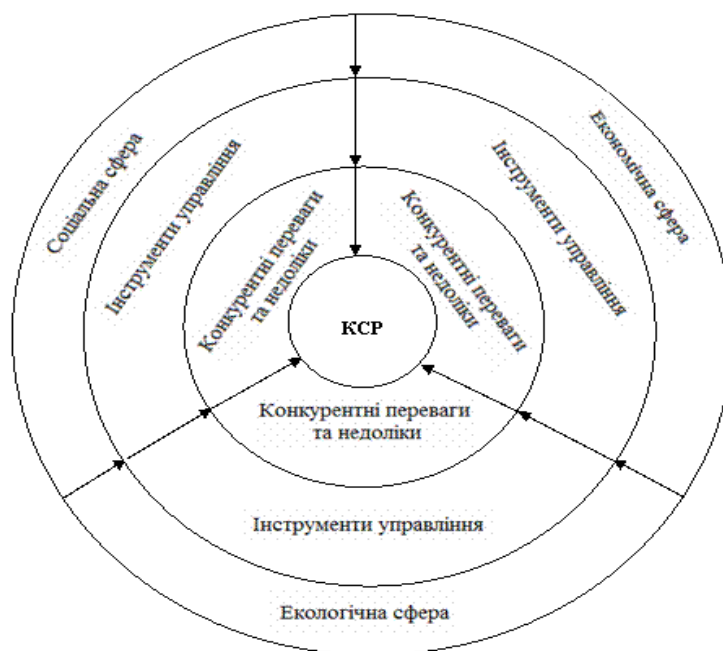

Рисунок 1.1. Модель «коло» конкурентоспроможності регіону

Таким чином, вбачається, що використання певних інструментів управління конкурентними перевагами та недоліками в усіх сферах регіональної системи може впливати на рівень конкурентоспроможності регіону. Саме в регіони залучається найбільше інвестиційно-інноваційних коштів, адже регіональні системи є основою будь-якої держави [12].

Для підвищення конкурентоспроможності регіону необхідно підтримувати стабільне макроекономічне середовище, спрощувати регуляторно-правове

середовища для діяльності приватного сектору та ведення міжнародної торгівлі, залучати іноземні інвестиції [17, с.30-31].

1.2 Принципи управління конкурентоспроможністю регіону

Україні необхідно обрати конкурентоспроможність регіону як пріоритет її довгострокової стратегії. Це запорука її майбутнього членства в ЄС.

Ми знаємо, що публічне управління – це управління, яке здійснюється на основі волі громади (групи людей) і реалізується суб'єктами, визначеними громадою, для задоволення їх потреб і цілей як об'єкта управління. Воно виступає як цілісність процесу управління від виявлення інтересу та/або потреб особи до оцінки результату свого рішення, тобто процесів управління.

Управлінська ланка має бути організована у публічну службу, відповідальну як перед громадянами, яким служить, так і перед політичним керівництвом за реалізацію публічної політики.

У країнах, де публічне управління є невід'ємною частиною суспільства, запроваджується широкий спектр результативних та ефективних методів управління, включаючи стратегічне управління та стратегічне планування, новий публічний та фінансовий менеджмент, аналіз політики, пріоритетні програми, державний аудит, спрямований на забезпечення результативності та ефективності управління [11].

Тому доцільно розуміти поняття «стратегія розвитку» як намір підвищити економічний і соціальний добробут суспільства та країни.

У моєму дослідженні стратегія розвитку має дещо ширше розуміння, ніж економічна стратегія, враховуючи соціально-економічний зміст основного об'єкта аналізу, – конкурентоспроможності регіону.

Таким чином, конкурентоспроможність регіону як соціально-економічна категорія в сучасних господарських відносинах постає як найменш конфліктна, соціально об'єднуюча, прагматично вигідна стратегія розвитку регіону, яка ефективно забезпечує стійке підвищення добробуту та процвітання суспільства.

Тому стратегія конкурентоспроможності регіону розглядається, насамперед, як аполітична, загальносоціальна програма розвитку. Вона може об'єднати конкуруючі політичні сили, зміцнити соціальні групи різної спрямованості та інтересів для національного добробуту та процвітання регіону.

Існує три системи - політика, економіка, суспільство, - які формують єдиний простір взаємодії та впливають на конкурентоспроможність регіону.

Як приклад, найуспішнішим проектом впровадження конкурентоспроможності регіону як стратегії розвитку, є застосування схеми «конкурентоспроможність = інновація», що сприяє якісному прориву як в економічній, так і в соціально-політичній сферах. Під інновацією розуміють інвестицію в новацію.

1.3 Методи дослідження управління конкурентоспроможністю регіону

Детальний аналіз підходів Всесвітнього Банку (ВБ), Світового економічного форуму (СЕФ), Міжнародного інституту розвитку менеджменту (МІРМ) та Міжнародної організації «Європейський форум з проблем управління» (ЄФПУ) показав, що дані організації не передбачають безпосередньо визначення конкурентоспроможності регіонів, а орієнтовані на оцінку конкурентоспроможності країн (причому опосередковано ототожнюють показники оцінок). Це і не дивно, оскільки у рамках сучасної парадигми «регіон-система» з'являється реальна можливість розглядати регіон будь-якого рівня як регіональну економічну систему чи як деяку сукупність різних елементів продуктивних сил, взаємозалежних між собою географічним (у масштабах окремої території) розташуванням, процесами суспільного відтворення і сформованими між ними господарськими зв'язками [1].

Крім того, в ході дослідження виявлено низку особливостей в підходах, методах та доборі показників оцінки конкурентоспроможності суб'єктів макрота мезоекономічного рівня.

Основна особливість пов'язана із схемою оцінки конкурентоспроможності, покладеною в основу підходу, що представлено в таблиці 1.1. Так, ВБ та ЄФПУ в якості суб'єкта дослідження обрали країну, а в основу підходу поклали схему «країна-регіони» та «країна-регіони-населення».

Таблиця 1.1

Особливості в підходах, методах та кількості факторів щодо оцінки конкурентоспроможності регіонів

Міжнародні організації	Схема оцінки конкурентоспроможності, покладена в основу підходу	Застосовувані методи	Кількість груп факторів, покладених в основу оцінки	Групи показників, які використовуються для оцінки
1	2	3	4	5
Світовий економічний форум (СЕФ)	Країна – фактори рівня продуктивності економіки – регіон	Рейтинговий метод Експертні методи	12 груп	Державні приватні й суспільні установи, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я і початкова освіта, вища освіта й професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, оснащеність новітніми технологіями (технологічна готовність), розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації

1	2	3	4	5
Всесвітній банк (ВБ)	Країна – регіон	Рейтинговий метод Експертні методи	10 груп	Темпи зростання економіки, ефективність промислового виробництва, рівень розвитку науки та техніки, темпи освоєння науково-технічних досягнень, участь у міжнародному розподілі праці, динамічність та ємкість внутрішнього ринку, гнучкість фінансової системи, вплив державного регулювання економіки, рівень кваліфікації трудових ресурсів, забезпеченість трудовими ресурсами, соціально-економічна та внутрішньополітична ситуація
Європейський форум з проблем управління (ЄФПУ)	Країна - регіони - доходи населення	Рейтинговий метод Експертні методи	10 груп	Динамізм економіки, ефективність промислового виробництва, динамізм ринку, розвиток фінансової системи, якість трудових ресурсів та якісного складу населення, ініціатива держави, ресурси та інфраструктура

1	2	3	4	5
Міжнародний інститут з розвитку менеджменту (MIPM)	Країна - регіон - конкурентне середовище для бізнесу	Рейтинговий метод Статистичні методи	4 групи	Інфраструктура, ефективність уряду, ефективність бізнесу, макроекономічні показники

При цьому спеціалісти ВБ безпосередньо пов'язують конкурентоспроможність країни з благополуччям регіонів, а фахівці ЄФПУ вважають, що конкурентоспроможність країни залежить не тільки від благополуччя регіонів, а і від рівня доходів населення. СЕФ основою конкурентоспроможності регіону вважає фактори рівня продуктивності економіки. Представники MIPM в основу оцінки конкурентоспроможності регіонів поклали створення конкурентного середовища для суб'єктів підприємницької діяльності [16].

Друга особливість проявляється в наборі наукових методів.

Звертає на себе увагу, по-перше, незначне коло застосовуваних методів, серед яких метод стахостичної комплексної оцінки та метод рейтингової оцінки; по-друге, той факт, що використовувані методи є інструментом для проведення рейтингування або групування

Коротко охарактеризую їх. Методи стахостичної комплексної оцінки (які в зазначених підходах складаються з статистичного методу, методу експертної оцінки та опитування) носять об'єктивно-суб'єктивний характер і дозволяють виявити прямі та опосередковані залежності між показниками, при цьому отримати достатньо неочікувані результати. Слід зазначити, що перевагою статистичних методів є їх достовірність та об'єктивність, недоліком - непередбачуваність та протиріччя отриманих залежностей. Застосування методу експертних оцінок та опитувань вносить значну долю суб'єктивізму. Стосовно методу рейтингової оцінки. Із усіх видів рейтингів міжнародними організаціями обрано бальний метод, згідно з яким використовуються числові значення статистичних показників, які в подальшому зводяться до бальних оцінок за

наперед визначеною, як правило, 100-бальною шкалою. Метод дозволяє об'єднати різновимірні показники, але обтяжений методичною складністю та непрозорістю встановлення певною мірою суб'єктивного інтегрального показника.

Третя особливість полягає в кількості та якості груп факторів і показників оцінки. Проранжовані (за кількістю груп факторів, покладених в основу оцінки) особливості в підходах міжнародних організацій.

Дослідження показало, що СЕФ пропонує найбільшу кількість груп показників - 12, система показників оцінки конкурентоспроможності ВБ та ЄФПУ передбачає 10 груп, а МІРМ - лише 4 групи.

Ключовим є питання кількості показників та їх якісні характеристики. Міжнародні організації пропонують від декількох показників до близько 150. Слід зазначити, що кількість не означає якість, тобто велика кількість показників не гарантує об'єктивного результату, а навіть може збільшити імовірність похибки і призвести до викривлення результатів [12].

Означені міжнародні організації враховують роль регіонів у забезпеченні конкурентоспроможності країни, але по-різному оцінюють ступінь важливості цієї ролі. Так, СЕФ надає першочергове значення і виносить її на перше місце з 12 груп показників, МІРМ - на друге місце з 4-х груп, ЄФПУ - на шосте місце, а ВБ - на передостаннє, дев'яте місце.

Друге місце в оцінці посідають показники, пов'язані з розвитком фінансової системи. ВБ робить акцент на гнучкості фінансової системи (8-ме місце з 10-ти показників), СЕФ (8-ме місце з 12-ти показників) і МІРМ (2-ге місце з 4-х показників), приймають до уваги розвиненість фінансового ринку.

На третьому місці показники, що характеризують стан розвитку ринку. Міжнародними організаціями пропонуються здійснювати оцінку через показники участі у міжнародному розподілі праці, рівня кваліфікації трудових ресурсів, забезпеченості трудовими ресурсами, економічного потенціалу, соціально-економічної ситуації.

На мою думку аналіз, проведений за означеними показниками, не відображає повною мірою рівень конкурентоспроможності регіонів України, оскільки передбачає нівелювання різних країн та регіонів.

Таблиця 1.2

Підходи та методи оцінки конкурентоспроможності регіонів вітчизняним та зарубіжними науковцями

Підходи до оцінки	Застосовувані методи	Основні показники
1	2	3
Розробки фахівців ближнього зарубіжжя		
Підхід, заснований на комплексному методі оцінки	Рейтинговий метод Індексний метод	Рівень конкурентоспроможності, динаміка поточного стану, тип конкурентних переваг, конкурентоспроможність підприємств регіону, інституційний розвиток регіону, інвестиційний потенціал регіону
Підхід, заснований на трудових параметрах	Статистичні методи	Питома вага оплати праці в регіоні, рівень життя населення, ефективність функціонування господарчої системи регіону, інвестиційна привабливість регіону
Підхід, заснований на системі національних рахунків		ВРП на душу населення, обсяг інвестицій у основний капітал, бюджетно-фінансова забезпеченість, доля робітників, зайнятість у малому бізнесі
Кластерний підхід	Статистичні методи	Темп зростання продукції галузей, у яких задіяні центральні підприємства кластеру; частка продукції галузевого кластеру у ВРП; темп галузевого зростання, темп кластерного зро-

1	2	3
		стання; темп зростання продукції кластеру у порівнянні с темпом зростання галузі
Кваліметричний підхід	Догма «одномірності»	Показники залежать від пріоритетів, обраних для експертизи
Програмно-цільовий підхід	Методи планування (менеджменту)	Побудова «дерева цілей» - показники залежать від цілей, які визначені пріоритетними
Розробки вітчизняних науковців		
Підхід, заснований на комплексному методі оцінки	Рейтинговий метод Індексний метод	Наявність й ефективність використання ресурсів регіону, життєвий рівень населення, прямі інвестиції в регіон, інвестиції в основний капітал на одну особу, відкритість економіки регіону
Підхід, заснований на системі національних рахунків	Статистичні методи	Темп зростання ВРП, темп зростання (зменшення) обсягу промислової продукції, темп зростання (зменшення) обсягу інвестицій в основний капітал, рівень виконання доходів місцевих бюджетів, кількість малих підприємств
Кластерний підхід		Темп зростання продукції галузей, у яких задіяні центральні підприємства кластеру; частка продукції галузевого кластеру у ВРП; темп галузевого зростання, темп кластерного зростання; темп зростання продукції кластеру у порівнянні з темпом зростання галузі
Підхід, заснований	SWOT, PEST, SNW –	Політична, економічна, соціаль-

1	2	3
на стратегічному плануванні	аналіз	на, технологічна конфігурації регіону; сильні, слабкі сторони регіону, можливості та загрози для регіону

Розглянувши підходи до оцінки конкурентоспроможності регіонів, які пропонують фахівці ближнього зарубіжжя та вітчизняні науковці і практики, можна стверджувати, що в основу оцінки конкурентоспроможності регіонів покладено ті ж методи, які застосовують до оцінки конкурентоспроможності країн Міжнародні організації, про що свідчить інформація, наведена у таблиці 1.2. Більше того, і вітчизняні, і закордонні фахівці пропонують такі підходи, як «Підхід, заснований на комплексному методі оцінки», «Підхід, заснований на системі національних рахунків», «Кластерний підхід» з притаманними їм методами.

Різниця полягає в якісному доборі показників, які використовуються в одних й тих самих підходах. Так, якщо фахівцями ближнього зарубіжжя під час комплексної оцінки конкурентоспроможності регіонів акцентується увага на показниках, які базуються на поточному стані виробничого, інвестиційного, інституційного потенціалу регіону та його конкурентних перевагах, то вітчизняні науковці більшою мірою спираються на наявність й ефективність використання ресурсів регіону, життєвий рівень населення, інвестиції в регіон, відкритість економіки регіону.

Останнім часом все більше уваги з боку як вітчизняних, так і провідних закордонних науковців приділяється підходам та методикам, пов'язаним не з констатацією фактів, а з прогнозуванням рівня конкурентоспроможності регіонів. Все частіше вітчизняні вчені застосовують підхід, заснований на стратегічному плануванні.

Для оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів Підвисоцький В.Е. застосовує PEST-аналіз [31, с. 31 - 40]. Даний різновид аналізу призначений для стратегічного прогнозування, виявлення та оцінки факторів зовнішнього

середовища, що можуть у теперішньому та майбутньому часі вплинути на діяльність досліджуваного об'єкта. Отримання необхідної інформації засновано на експертних оцінках (за 9-бальною шкалою). У якості експертів залучаються топ-менеджери, спеціалісти та консультанти. Він дублює SWOT-аналіз та SNW-аналіз, який передбачає оцінку стану внутрішнього середовища підприємства за рядом позицій, кожна з яких отримує одну з трьох оцінок: сильна (Strength); нейтральна (Neutral); слабка (Weakness).

РОЗДІЛ 2 УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНУ

2.1 Система управління конкурентоспроможністю регіону

Суб'єкт управління - система, що управляє, тобто це система, що наділена в межах своєї компетенції державно-владними повноваженнями, що дозволяє їй у формі прийнятих рішень, які обов'язкові до виконання, реалізовувати свою волю. До суб'єктів управління належать: органи виконавчої влади та їх керівництво, політичні діячі, посадові та службові особи, які наділені державно-владними повноваженнями. Вони діють у межах компетенції, визначеної для них у відповідних нормативно-правових актах.

Об'єкт управління - система, якою управляють, тобто це система, яка виконує рішення суб'єкта управління, підпорядковуючись його владній волі. Об'єктом управління є всі громадяни, а також сектори державного управління, галузі промисловості, державні установи, організації і підприємства, підвідомчі органам виконавчої влади. Управлінські відносини виникають під час постійної динамічної взаємодії суб'єкта і об'єкта, які утворюють процес управління.

Предметом управління конкурентоспроможністю виступає процес формування та розвитку конкурентоспроможності суб'єкта управління.

Для забезпечення конкурентоспроможності регіону реалізуються такі функції управління (таблиця 2.1) [3]:

Функції управління конкурентоспроможністю регіону

Функція	Сутність
Ціле-встановлення	Орієнтує управління конкурентоспроможністю регіону на досягнення певних цілей, під якими розуміється майбутній рівень конкурентоспроможності об'єкта управління, якого необхідно досягти.
Планування	Передбачає прогнозування, визначення цілей, стратегії, політики і завдань регіонального управління. Насамперед, це обґрунтування і чітке формулювання напрямків дії, складання планів, тобто забезпечення основи для прийняття інтегрованих рішень.
Організація	Забезпечує практичну реалізацію прийнятих планів і програм; це пов'язано з розподілом матеріальних, фінансових та трудових ресурсів між окремими напрямками.
Мотивація	Використання мотиваційних (економічних і психологічних) регуляторів активності суб'єктів управління конкурентоспроможністю регіону.
Контроль	Забезпечує перевірку відповідності досягнутого рівня конкурентоспроможності поставленим вимогам та передбачає розробку стандартів для контролю у вигляді системи кількісних показників, що дають змогу перевірити результативність процесу реалізації вироблених планів та програм.

Реалізація вище перерахованих функцій управління конкурентоспроможністю регіону у їх взаємозв'язку формує цикл управління конкурентоспроможністю.

Механізм управління конкурентоспроможністю у загальному випадку можна представити у вигляді таких етапів [5]:

Дослідження конкурентоспроможності регіону.

Виявлення конкурентних переваг, встановлення факторів успіху у конкурентній боротьбі.

Розробка конкурентної стратегії та вироблення тактики.

Впровадження положень стратегії в процесі здійснення регіоном господарської діяльності.

Виявлення результатів реалізації конкурентної стратегії, її удосконалення в ході виявлення невідповідностей.

Таким чином, всі вище перераховані компоненти, а саме: мета, об'єкт, суб'єкт та предмет, функції, а також принципи та етапи складають систему управління конкурентоспроможністю регіону та є між собою взаємопов'язаними.

2.2 Методи управління конкурентоспроможністю регіону

Розвиток економіки регіону визначається, з одного боку, власним економічним потенціалом, а з іншого – здатністю регіональних інституцій створювати ефективні механізми управління цим потенціалом та примножувати його при збереженні балансу регіональних і національних інтересів. Чим менше розвинений власний економічний потенціал регіону, тим більше регіон залежить від зовнішніх ресурсів та ефективної економічної співпраці з іншими регіонами в межах однієї держави. Натомість ефективний механізм міжрегіонального обміну ресурсами, товарами та послугами може вирішити проблему кращого задоволення зростаючих потреб населення, залучення інвестицій в економіку регіону для модернізації виробництва та забезпечення його конкурентоспроможності [1].

Регіональна влада покликана постійно й активно діяти в напрямку забезпечення, підтримки й нарощування конкурентних переваг своєї території, а також їхнього позиціонування, просування, маркетингу.

Саме організаційний потенціал, або здатність регіональної влади об'єднати всіх зацікавлених учасників процесів регіонального розвитку з метою стійкого й збалансованого руху вперед, створює основу для модернізації системи регіонального управління. При цьому регіональна влада повинна забезпечувати впровадження необхідних і найбільш інноваційних організаційних методів, які

діють як каталізатори, що прискорюють розвиток і зростання регіональних потенціалів. Модернізація системи управління з опорою на інновації вже широко поширилася в країнах ЄС, де такий підхід отримав назву «регіональні інноваційні стратегії» (в останнє десятиліття вони розроблені в понад ста регіонах Європи).

До методів здійснення модернізації регіонального управління, в першу чергу, варто віднести стратегічно орієнтоване регіональне управління, що включає визначення стратегічного бачення майбутнього регіону, розробку концепції стратегії (стратегічного плану) розвитку регіону на 10-15 років, реалізацію стратегії, оцінку й постійний моніторинг програм, проектів і заходів стратегічного характеру.

Метод активного позиціонування регіону є важливим інструментом досягнення переваг у конкурентній боротьбі. У терміні позиціонування стосовно регіонального управління поєднуються визначення місця й ролі регіону стосовно різних систем територіальної ієрархії й активне сприяння підвищенню значущості й зміцненню ролі регіону в цих системах.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, галузей, регіонів і країни в цілому суттєво залежить від якості управління конкурентними перевагами економічних систем різного рівня, якості державного регулювання конкурентного середовища.

РОЗДІЛ 3 МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

3.1 Удосконалення управління конкурентоспроможністю регіону за допомогою когнітивного моделювання регіонального розвитку

Для підвищення конкурентоспроможності регіону доцільно використати когнітивне моделювання регіонального розвитку, яке передбачає проведення низки аналітичних дій, а також розрахункових операцій [5] за розробленим алгоритмом, який враховує декілька етапів дослідження, кожен з яких завершується поданням результатів у певних звітних формах.

Основні етапи моделювання регіонального розвитку представлені на рисунку 3.1. Очевидно, що перший етап найбільш трудомісткий.

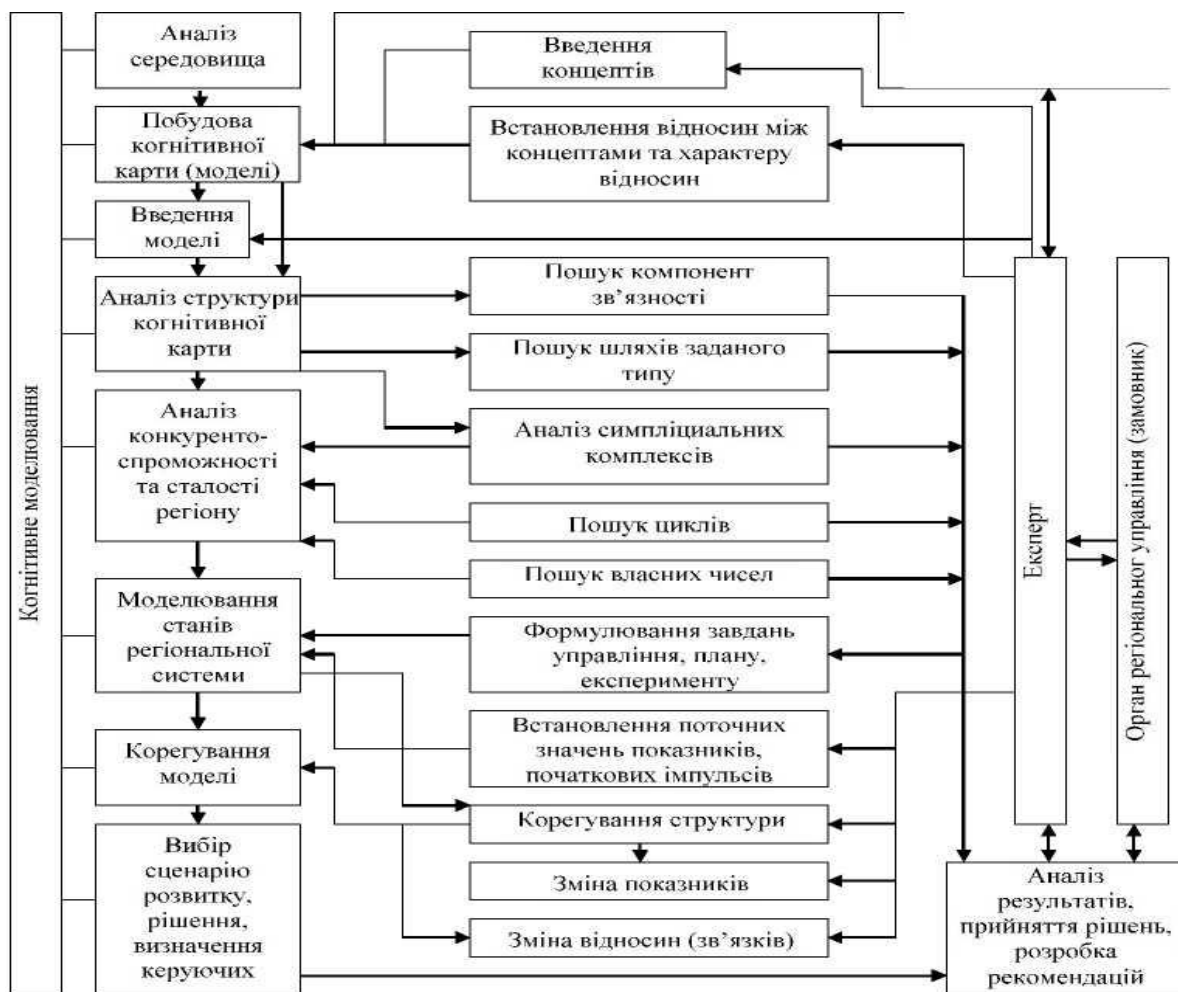
Основні етапи моделювання регіонального розвитку

Назва етапу	Форма представлення результату
Когнітивна (пізнавально-цільова) структуризація знань про об'єкт, що досліджується, і зовнішнього середовища з використанням удосконаленого PEST-аналізу та SWOT-аналізу	План та програма дослідження. Звіт про системне дослідження регіональної системи та її проблемне поле
Побудова когнітивної моделі розвитку об'єкта (формалізація знань, отриманих на етапі когнітивної структуризації)	Когнітивна модель регіональної системи у формі орієнтованого графа та матриці взаємозв'язків факторів (когнітивна карта)
Сценарне дослідження тенденцій розвитку	Звіт про сценарне дослідження розвитку регіональної системи, що демонструє отримані висновки з урахуванням факторів зовнішнього середовища
Розробка стратегій управління ситуацією навколо об'єкта	Звіт про розробку стратегій управління ситуацією з обґрунтуванням кількох стратегій за різними критеріями якості управління
Моделювання станів розвитку регіональної системи	Проект стратегії регіонального розвитку
Корегування моделі в процесі колективного обговорення	Проект стратегії регіонального розвитку
Пошук і обґрунтування стратегій досягнення цілі в стабільних ситуаціях або ситуаціях, що змінюються	Звіт про розробку стратегій досягнення цілі в стабільних ситуаціях або ситуаціях, що змінюються
Розробка програми реалізації стратегії розвитку регіональної системи за допомогою імітаційного моделювання	Програма реалізації стратегії розвитку регіональної системи. Імітаційна модель розвитку регіональної системи

Рисунок 3.1. Основні етапи моделювання регіонального розвитку

На другому етапі ми можемо наочно візуалізувати отриману модель у вигляді когнітивної карти, що дозволить управлінцям значно спростити процес прийняття потрібних рішень. Для цього необхідно структурувати інформацію про об'єкт і зовнішнє середовище, щоб ідентифікувати найсуттєвіші (базисні) фактори - концепти, які є характеристикою взаємодії нашого об'єкта та зовнішнього середовища, та виявити якісні причинно-наслідкові зв'язки між ними в процесі їх зміни (рисунк 3.2).

Побудова карти передбачає виділення характеризуючих певну регіональну проблему факторів та групи інтегральних показників, спостереження за їх змінами в даній сфері; визначення їх взаємозв'язків; побудова знакових графів - когнітивної карти регіону у збільшеному масштабі. Все це є інструментом публічного управління розвитком регіону, в основі якого лежить когнітивне моделювання його сценаріїв [6 - 9].

Рисунк 3.2. Система когнітивного моделювання регіонального розвитку

Для управлінців карта представлена у вигляді схеми сценаріїв регіонального розвитку. Вона є певною візуальною інтерпретацією отриманих результатів та відображає суб'єктивні оцінки (індивідуальні, колективні) проблеми, що підлягають дослідженню, ситуації, пов'язаної з діяльністю та розвитком регіону. Головними елементами когнітивної карти є концепти (основоположні фактори) та їх причинно-наслідкові взаємозв'язки [10].

Когнітивну карту будують у вигляді знакового орієнтовного графу, вершинами якого будуть концепти, що з'єднані ребрами зі знаком «+» або «-». Аналіз взаємодії факторів дозволяє оцінити як один концепт впливає на інший [11]. Виділивши цільові й вхідні концепти, що піддаються впливу, управлінцям можна буде вирішувати задачі щодо визначення оцінки досягнення цілей, розроблення сценаріїв і стратегій управління, пошук альтернативних управлінських рішень.

Найважливіше, що сценарне моделювання, яке є найефективнішим методом стратегічного планування, тісно пов'язане з когнітивним моделюванням (третій етап). Це дає можливість розробити декілька варіантів сценарного розвитку об'єкта на основі виявлених тенденцій і закономірностей.

Виходячи з вищенаведеного, складається система концептів розвитку регіону з позиції забезпечення його конкурентоспроможності.

До концептів публічного сектору відносять: E_1 – наявність бранда регіону; E_2 - частка бюджетних витрат на експлуатацію об'єктів інфраструктури; E_3 - розвиток господарської системи регіону; E_4 - якість публічних послуг, ефективність управлінських рішень; E_5 - розвиненість ринку праці; E_6 - інфраструктура та інституціональне середовище; E_7 - ризик невиконання завдань регіонального розвитку; E_8 - рівень бюрократії та корупції.

До концептів приватного сектору відносять: E_9 – інновації; E_{10} – конкурентоспроможність підприємств; E_{11} - вартість послуг для споживачів; E_{12} – розвиненість ринків; E_{13} – ризики ведення бізнесу; E_{14} – інвестиції.

На наступному етапі з метою визначення відносин причинності і напрямку впливу між обраними концептами будується матриця (рисунок 3.3).

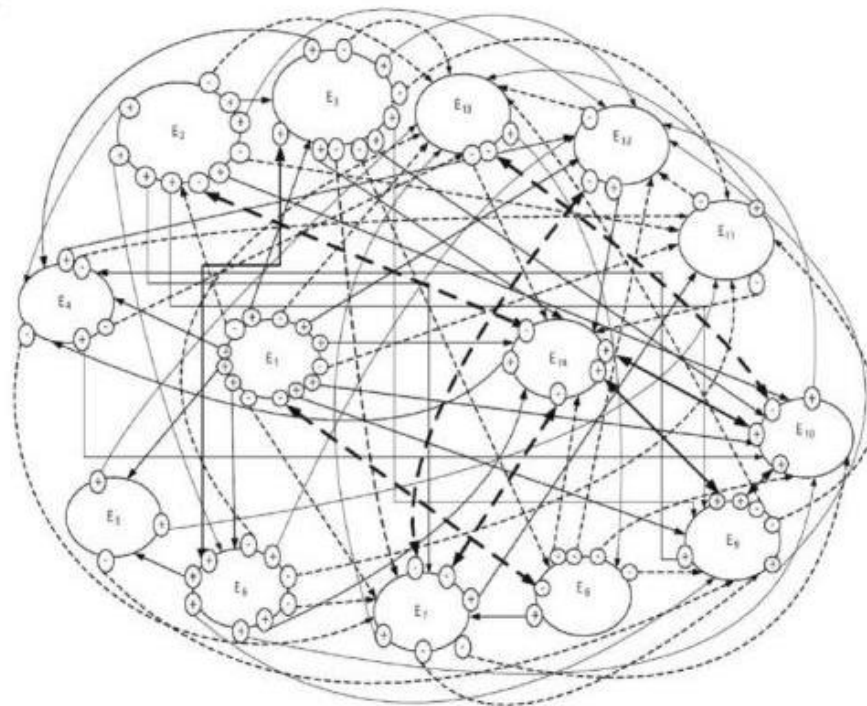
Користуючись даними із матриці, побудуємо графічну когнітивну карту впливу інших концептів на цільовий концепт «конкурентоспроможність регіону». Якщо деякі вершини здійснять достатньо сильний вплив на один або декілька концептів або змінять знак дуги, аналіз карти дасть управлінцям можливість своєчасно скорегувати свої управлінські рішення в умовах зміни середовища для підвищення конкурентоспроможності регіону (рисунок 3.4).

Група Концепт	Концепти публічного сектору								Концепти приватного сектору					
	E_1	E_2	E_3	E_4	E_5	E_6	E_7	E_8	E_9	E_{10}	E_{11}	E_{12}	E_{13}	E_{14}
Концепти публічного сектору														
Наявність бренду регіону (E_1)		-1	+1	+1	+1	+1	-1	-1	+1	+1	-1	+1	-1	+1
Частка бюджетних витрат на експлуатацію об'єктів інфраструктури (E_2)	0		+1	+1	0	+1	+1	0	+1	+1	-1	+1	-1	-1
Розвиток господарської системи регіону (E_3)	0	0		+1	0	+1	-1	-1	+1	+1	-1	+1	-1	+1
Якість публічних послуг, ефективність управлінських рішень (E_4)	0	0	0		0	0	-1	0	0	+1	-1	+1	-1	0
Розвиненість ринку праці (E_5)	0	0	0	0		0	0	0	-1	0	+1	0	+1	0
Інфраструктура та інституціональне середовище (E_6)	0	0	+1	0	+1		-1	0	+1	+1	-1	+1	-1	+1
Ризик невиконання завдань регіонального розвитку (E_7)	0	0	0	0	0	0		0	-1	-1	+1	-1	+1	-1
Рівень бюрократії та корупції (E_8)	-1	0	0	0	0	0	+1		-1	-1	0	-1	0	-1
Концепти приватного сектору														
Інновації (E_9)	0	0	0	+1	0	0	0	0		+1	-1	+1	-1	+1
Конкурентоспроможність (E_{10})	0	0	0	0	0	0	0	0	+1		0	+1	-1	+1
Вартість послуг для споживачів (E_{11})	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		-1	+1	-1
Розвиненість ринків (E_{12})	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0		-1	+1
Ризики ведення бізнесу (E_{13})	0	0	0	0	0	0	0	+1	0	-1	0	0		-1
Інвестиції (E_{14})	0	-1	0	+1	0	0	-1	0	+1	+1	0	0	0	

Рисунок 3.3. Матриця причинності і напрямків впливу концептів управлінського та приватного секторів на конкурентоспроможність регіону під час реалізації завдань державного управління регіональним розвитком

За допомогою статичних методів можливо розрахувати основні системні показники запропонованої когнітивної моделі. Алгоритм бінарного зведення матриці до ступеня застосовують для визначення кількості позитивних та негативних зв'язків між усіма концептами моделі. Результати розрахунку показників виявлення причинно-наслідкових зв'язків між концептами

публічного та приватного секторів зводять в інтегральні системні характеристики когнітивної моделі.

- ▶ додатні зв'язки («+»);
- від'ємні зв'язки («-»);
- зворотні зв'язки («+» або «-»)

Рисунок 3.4. Когнітивна карта впливу множини концептів на цільовий концепт «конкурентоспроможність регіону»

Отже, для підвищення конкурентоспроможності регіону доцільно використовувати когнітивне моделювання як один із інструментів управління регіоном. Перевагою цього методу є те, що у складних і непередбачуваних ситуаціях, можливо швидко запропонувати ефективне вирішення проблем у конкретній ситуації, враховуючи різні концепти зміни зовнішнього і внутрішнього середовища. Відтак можливо вчасно скорегувати стратегію регіонального розвитку, що сприятиме підвищенню діяльності господарчих процесів у регіоні та зміцнить позицію регіону.

Наповнення моделі конкретними даними надасть можливість враховувати особливості діяльності системи регіону та обирати результативні напрями її розвитку завдяки розподілу вершин за ступенем впливу на систему в цілому [12].

Когнітивне моделювання розвитку певного регіону дає можливість управлінцям побудувати сценарії його функціонування на найближчий час при прояві активності різних концептів. Моделюють наступні сценарії за такими напрями: керованого та некерованого розвитку регіону. Сценарій некерованого розвитку передбачає розвиток регіону без будь-якої дії факторів оточуючого середовища на процеси, що відбуваються в ньому. Сценарій керованого розвитку регіону передбачає розвиток регіону за прямими завданнями держави, що зумовлює підвищення його конкурентоспроможності, або ж навпаки, за зворотними завданнями, для досягнення раніше встановленої мети розробляються заходи та механізми управління розвитком регіону.

«Сценарій розвитку регіону можливо побудувати відповідно до обраного алгоритму після проведення всіх етапів когнітивного аналізу інформації, зібраної органами управління разом з експертами. Від правильності накопичення когнітивних структурованих знань залежить кількість побудови можливих сценаріїв розвитку регіону. В цьому і є перевага когнітивного управління серед інших інструментів державного управління регіональним розвитком. І це залежить від заданих цілей та завдань суб'єктом управління щодо об'єкта (регіон), що забезпечує, з одного боку, множинність вибору варіантів розвитку, а з іншого - його оптимальність з урахуванням тих чи інших критеріїв дослідження. Вибір оптимального сценарію у той чи інший проміжок часу надає можливість своєчасно внести зміни до стратегії регіонального розвитку та корегувати методи управління цим процесом.

Отже, застосування когнітивних технологій при дослідженні регіональних систем є своєрідною альтернативою традиційному інструментарію дослідження, використання якого ускладнюється, коли йдеться про слабо структуровані об'єкти, до яких можна зарахувати й регіон» [44].

3.2 Сприяння розвитку конкурентоспроможності Сумської області через впровадження ефективної Стратегії її регіонального розвитку

З метою забезпечення сталого економічного розвитку Сумської області, підвищення конкурентоспроможності даного регіону та визначення його пріоритетних напрямів, на підставі Закону України «Про засади державної регіональної політики» [37], Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 [38], постанови Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» [39] рішенням 2 сесії Сумської обласної ради 8 скликання від 11.12.2020 затверджено Стратегію регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки (далі – Стратегію) [40], реалізацію якої забезпечує Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації (далі – Департамент).

Членами робочої групи з розроблення Стратегії виконано SWOT-аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та загроз розвитку Сумської області, який виявляє взаємозв'язки між ендогенними (сильні та слабкі сторони) та екзогенними (можливості та загрози) факторами, що мають стратегічне значення для області.

За результатами опрацювання всіх сценаріїв розвитку області було обрано таку конфігурацію стратегічних і оперативних цілей, що у довгостроковій перспективі сприятимуть підвищенню якості життя мешканців області. Визначена система цілей Стратегії має наступний вигляд (рисунок 3.5).

Стратегічна ціль	Оперативна ціль	Завдання
1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації	1.1. Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону	1.1.1. Створення інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком 1.1.2. Розбудова індустриальних парків 1.1.3. Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств 1.1.4. Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції
	1.2. Стимулювання активності малого та середнього бізнесу	1.2.1. Інформаційно-консультативна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва 1.2.2. Фінансово-кредитна підтримка інвестиційних проєктів суб'єктів малого підприємництва
	1.3. Туристична індустрія регіону	1.3.1. Туристична промоція області 1.3.2. Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж
2. Розвиток регіональної інфраструктури	2.1. Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві	2.1.1. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності 2.1.2. Підтримка альтернативної енергетики
	2.2. Транспортна доступність	2.2.1. Розбудова дорожньої інфраструктури 2.2.2. Відновлення авіаційного сполучення
3. Розвиток людського капіталу	3.1. Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні	3.1.1. Створення умов для якісних і сучасних медичних послуг 3.1.2. Якісний сучасний освітній та науковий простір 3.1.3. Розбудова культурно-мистецького потенціалу 3.1.4. Забезпечення гідних умов розвитку молоді 3.1.5. Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту 3.1.6. Створення умов для якісних і сучасних соціальних послуг
	3.2. Безпека населення та територій	3.2.1. Збереження та захист довкілля 3.2.2. Створення системи управління відходами 3.2.3. Забезпечення безпеки проживання

Рисунок 3.5. Система цілей Стратегії

Як видно, пріоритетами регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року є:

- 1) конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону;
- 2) розвиток людського капіталу;
- 3) туристична індустрія регіону;
- 4) покращення стану навколишнього природного середовища та невиснажливого використання природних ресурсів.

Реалізація стратегічної цілі 1 базується на максимальному використанні економічного потенціалу регіону. Уперше формування стратегічної цілі здійснювалось з використанням підходу смарт-спеціалізації, що дозволяє визначити пріоритетні види економічної діяльності на основі конкурентних переваг та інноваційного потенціалу регіону. Смарт-спеціалізація має вирішальне значення для визначення ефективності залучення інвестицій в

інновації. Очікується позитивний вплив від впровадження смарт-підходу на інноваційний розвиток Сумської області.

Головним чинником підвищення конкурентоспроможності економіки на засадах смарт-спеціалізації є залучення інвестиційного ресурсу в пріоритетні галузі для існуючих можливостей інноваційного розвитку. Одним із завдань у рамках цієї стратегічної цілі визначено розвиток індустріальних парків, що сприятиме активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, стимулюванню виробництва продукції, робіт, послуг, створенню нових високотехнологічних виробництв, робочих місць.

Все це реалізовується створенням в області сучасного промислово-технологічного комплексу, що забезпечуватиме внутрішні потреби регіону, країни, конкурентоспроможного експорту, збільшенням обсягів наукомісткої продукції як бази для інноваційного розвитку економіки, переходом до ресурсозберігаючої та еколого-безпечної моделі розвитку промисловості.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 1 призведе до наступних результатів:

- створення дієвої інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком;
- створення нових високотехнологічних виробництв та впровадження інноваційного розвитку на підприємствах на засадах смарт-спеціалізації;
- підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;
- створення нових робочих місць;
- збільшення обсягів експорту, залучення інвестицій, реалізації інноваційної продукції;
- створення конкурентоспроможних туристичних продуктів.

Розвиток регіональної інфраструктури є основою економічного зростання регіону, значною мірою визначає можливості ефективного використання соціального та економічного потенціалу територій.

Стратегічна ціль 2 скерована на ефективне функціонування галузей житлово-комунального, дорожнього господарства, транспорту, що повинно, в кінцевому підсумку, забезпечити економічний розвиток територій та підвищення якості життя населення.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 2 у середньостроковій перспективі призведе до наступних результатів:

- надання населенню житлово-комунальних послуг належної якості;
- покращення технічного стану об'єктів житлово-комунального господарства;
- впровадження енергоефективних технологій;
- скорочення споживання природного газу;
- модернізація транспортної інфраструктури регіону;
- приведення стану автомобільних доріг до сучасних технічних вимог;
- забезпечення зручними, доступними та безпечними послугами транспорту, у тому числі авіаційного.

Серед пріоритетів розвитку області одним з найважливіших визначено людський капітал. Саме від розвитку людського капіталу залежить економічний та інноваційний розвиток як регіону, так і держави в цілому.

Людський капітал – це найважливіша складова частина сучасного продуктивного капіталу, що представлена властивим людині багатим запасом знань, розвинених здібностей, визначених інтелектуальним і творчим потенціалом.

Основним чинником існування та розвитку людського капіталу є інвестиції в людський капітал, що сприяють створенню та підвищенню продуктивних здібностей людини, її інтелектуальному та професійному зростанню шляхом інвестування в конкретні процеси її життєдіяльності. Людський капітал формується за рахунок інвестицій у підвищення рівня та якості життя населення, що передбачає спрямування витрат на освіту, науку, охорону здоров'я, культуру, виховання, економічну та соціальну безпеку, охорону навколишнього середовища тощо.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 3 у середньостроковій перспективі призведе до таких результатів:

- забезпечення населення доступною та якісною медичною допомогою відповідно до сучасного рівня технологічного розвитку та реальних потреб;

- розбудова освітнього та наукового простору, в якому учні та студенти набуватимуть ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, а науковці матимуть можливості та ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічний розвиток регіону та держави в цілому;

- формування цілісного культурно-мистецького простору, що сприятиме розвитку людського потенціалу за рахунок створення умов для удосконалення та ефективного застосування здібностей та задоволення потреб людей;

- створення можливостей для молоді щодо нарощування людського капіталу, забезпечення належних умов для всебічного розкриття потенціалу, сприяння повноцінній участі в усіх сферах суспільного життя;

- проведення якісних змін у сфері фізичної культури та спорту на основі використання сучасних підходів, виховання традицій прихильності до оздоровчої рухової активності як важливого компонента здорового способу життя;

- створення системи соціальних послуг, що задовольняє потреби населення області в отриманні доступних і якісних адресних соціальних послуг;

- покращення екологічного стану та зменшення антропогенного впливу на довкілля;

- підвищення рівня безпеки та захищеності громадян, зниження рівня злочинності на території області.

Сумська обласна державна адміністрація (далі – адміністрація) забезпечує виконання завдань з реалізації Стратегії відповідно до Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії (далі – Плану).

Моніторинг Плану є складовою процесу управління регіональним розвитком, орієнтований на результат, який засновано на чіткому визначенні

результатів оцінки досягнень. Це дозволяє приймати відповідні управлінські рішення, що забезпечать високу ефективність реалізації стратегічних документів, покращить якість управління регіональним розвитком та дозволить поліпшити соціально-економічне становище Сумщини.

Організацію та контроль за виконанням Плану здійснює адміністрація (ці функції покладено на Департамент), її структурні підрозділи спільно з територіальними органами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади в Сумській області, за участю представників органів місцевого самоврядування, суб'єктів підприємництва, зокрема регіональних рад підприємців, закладів вищої освіти та науково-дослідних установ, агенції регіонального розвитку, асоціацій органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань, які брали участь у розробці відповідних технічних завдань.

Головною метою здійснення моніторингу є аналіз стану виконання технічних завдань Плану з метою подальшої актуалізації зазначеного документу. Обов'язковою умовою забезпечення моніторингу Плану є застосування системи кількісних індикаторів, що передбачені у кожному технічному завданні.

Моніторинг та оцінка результативності виконання Стратегії та Плану здійснюється відповідно до вимог, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів оцінки результативності виконання завдань і їх прогнозних значень.

Проведення моніторингу і оцінки результативності виконання Плану здійснюється на основі звітів відповідальних за виконання технічних завдань на проекти регіонального розвитку, визначених у каталозі технічних завдань на проекти регіонального розвитку Плану, у тому числі досягнення стратегічних цілей та виконання завдань, що визначені на засадах смарт-спеціалізації.

Проведення моніторингу та оцінки результативності включає підготовку: щокварталу – звіту про результати реалізації проєктів регіонального розвитку, визначених планом заходів, за відповідний період (оперативний звіт), а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації Стратегії та Плану, що базуються на порівнянні оцінки ступеня відхилення фактичних значень індикаторів результативності від їх прогнозованих значень;

щороку – підсумкового звіту про результати проведення моніторингу за відповідний період (підсумковий звіт) та звіту з оцінки результативності реалізації Стратегії та Плану (звіт з оцінки результативності), що подається на затвердження Сумській обласній раді.

Вищезазначені звіти про результати моніторингу оприлюднюються на офіційному сайті адміністрації.

За результатами моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за січень-червень 2021 року Сумщина посідає 17 місце з 25-ти [41]. У порівнянні з аналогічним періодом 2020 року, вона стабільно підвищує свої позиції (в динаміці +3 позиції) (рисунок 3.6).

Рисунок 3.6. Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за січень-червень 2021 року

Тому, якщо і надалі ефективно здійснювати публічне управління конкурентоспроможністю Сумської області через впровадження Стратегії її

регіонального розвитку, вчасно реагуючи на динамічні зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, можна підвищити конкурентоспроможність нашого регіону, вививши його до складу регіонів, що стабільно соціально-економічно розвиваються.

ВИСНОВКИ

У роботі я розкрила поняття публічне управління конкурентоспроможністю регіону як системність (конкурентоспроможність розглядається як система показників відповідно до сфер людської діяльності (соціальна, економічна та екологічна), динамічність або імпульс економічного розвитку (у цьому сенсі конкурентоспроможність регіональної системи є динамічним процесом постійної зміни, оновлення і створення нових структурних характеристик системи), багатоваріантність (конкурентоспроможність можна оцінити за різними ознаками залежно від обраної мети), відносність (конкурентоспроможність зберігається лише в певних ситуаціях).

Як зазначалося раніше регіональний рівень є сполучною ланкою між місцевим та національним рівнем, а зараз все частіше – між національним та глобальним. Саме в регіони залучаються найбільше інвестиційно-інноваційних коштів, адже регіональні системи є основою будь-якої держави. Тому застосування комплексу управлінських заходів дозволяє підвищити рівень конкурентоспроможності регіону, що покращує ситуацію як в середині системи, так і для країни в цілому. Це означає, що об'єктом управління є конкурентоспроможність регіону, яка є динамічною властивістю регіональної системи.

Сформулювала поняття конкурентоспроможність і його вияви. Конкурентоспроможність має внутрішні витoki, тобто кожна конкуруюча на міжнародному ринку компанія спочатку завойовує позиції на внутрішньому ринку через конкуренцію з іншими суб'єктами економічних відносин, а вже потім виходить на рівень міжнародної конкуренції.

Конкурентоспроможність регіону потребує постійного розширення джерел для самодостатнього розвитку суб'єктів господарювання [6, с.14]. Наявність чесного конкурентного середовища зменшує прибутки кожного окремого суб'єкта, що в сукупності виступають джерелом розвитку. Тому їх

можливості повинні постійно зростати для підвищення конкурентоспроможності регіону.

Конкурентоспроможність визначається умовами економічного розвитку регіону та залежить від здатності суб'єктів використовувати ці умови з максимальною ефективністю для себе. Ця характеристика доводить попереднє твердження. Однак слід наголосити, що постійний розвиток лише господарюючих суб'єктів не забезпечує соціально-політичний та екологічний ріст регіонів та країни в цілому, а тому держава постійно повинна про це дбати.

Конкурентоспроможність національної економіки виходить із соціально-економічної оптимальності, досягнутої в суспільстві, за якої позитивні надбання від ефективного використання матеріальних, трудових та організаційних ресурсів балансують з використанням соціальних та інших бюджетних програм.

Публічне управління спрямоване на забезпечення загального блага, суспільного цінностей, цілей, інтересів і потреб та виступає як цілісність управлінського процесу від ідентифікації інтересу та/чи потреби особи до оцінки результату їх вирішення, тобто управлінських процесів: ідентифікації інтересу та/чи проблеми особи, формування інтересів та/чи потреб громади (територіальної, професійної тощо) та їх представлення у публічній політиці, перетворення публічної політики демократичним шляхом у державну політику, реалізація державної політики механізмом держави та оцінювання суб'єктами публічної сфери результатів впровадження державної політики. Глобальні виклики у світі, де здійснюється розбудова економіки знань, зумовлюють нову роль бізнесу - він стає не тільки гравцем міжнародних ринків в умовах глобальної конкуренції, але й рушієм конкурентоспроможності регіону та країни в цілому. Без конкурентоспроможності бізнесу не може бути конкурентоспроможної регіону. З огляду на те, що проблеми конкурентоспроможності вирішують саме органи влади, то виникає певна дихотомія: владна команда задля утримання влади повинна, з одного боку підвищувати позитивну оцінку регіону порівняно з іншими регіонами, а з іншого, - забезпечити позитивну оцінку своєї діяльності порівняно з потенційними владними командами.

Оцінка діяльності провадиться шляхом оцінки функцій, які покладає на владу територіальна громада: управління спільною власністю громади, створення умов для життєдіяльності та господарювання.

З економічної точки зору управління народногосподарським комплексом області не слід обмежувати лише організацією взаємодії видів власності різного рівня. Головним напрямком роботи й критерієм ефективності повинне стати підвищення ступеня задоволення соціально-економічних потреб населення, що мешкає на даній території, на основі комплексного розвитку регіону. Так, структура муніципального господарства повинна бути досить різноманітною й включати різні господарські й соціальні комплекси, необхідні для всебічного розвитку міста, району (промисловий, будівельний, аграрний, торгово-сервісний, житлово-комунальний, культурно-побутовий). Основою цього господарства є муніципальна власність. Але, як показує зарубіжна практика, у повній власності муніципальних органів, а отже, у прямому управлінні повинні перебувати лише ті об'єкти, діяльність яких не має комерційного характеру й повністю фінансується за рахунок коштів місцевих бюджетів. У наших умовах - це установи освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Всі інші ланки муніципального господарства можуть розвиватися на комерційній або комбінованій основі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеева З.К., Коврига С.В., Макаренко Д.И.. Когнитивное моделирование для решения задач управления слабоструктурированными системами (ситуациями) URL: <http://www.mtas.ru/Library/uploads/1168452488.pdf> (дата звернення 28.09.2021)
2. Базилюк Я.Б. Конкуренентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення. - К.: НІСД., 2002. - 132 с.
3. Гончаренко О.М. Пріоритети та засади формування інтегральної стратегії національної безпеки на перспективу // Стратегічна панорама. - 1998. - № 1-2. - С. 34-51.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / Геєць В.М. (ред.), Александрова В.П., Артёмова Т.І., Бажал Ю.М., Барановський О.І. / НАН України; Інститут економічного прогнозування. - К.: Інститут економічного прогнозування НАН України. - Фенікс., 2003. - 1008 с.
5. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Б.Д. Гаврилишин (гол. ред.) - К.: Академія. - 2000. Т.1. - 864 с.
6. Економічний словник-довідник / С.В. Мочерний (ред.). - К.: Femina, 1995. - 368 с.
7. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: Монографія / Жаліло Я.А. - К.: НІСД, 2003. - 368 с.
8. Жаліло Я.А. Конкуренентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: Монографія / Я.А. Жаліло (ред.), Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська, С.В. Давиденко, В.А. Комаров. - Нац. ін-т страт. досл. - К.: Знання України, 2005. - 387 с.
9. Засади конкурентоспроможності в реаліях економіки знань: Колективна монографія / Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ); За наук. ред. Ю.В.Полунєєва. - К.: ТОВ «Інжиніринг», 2007. - 256 с.

10. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки / Комітет з економічних реформ при Президентові України. - URL: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf (дата звернення 10.09.2021)

11. Квасюк Б.Є. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. Квасюка Б.Є. - К.: Фенікс. - 2005. - 582 с.

12. Крючкова І. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / Інститут економіки та прогнозування НАН України / І.В. Крючкова (ред.). - К.: Основа, 2007. - 488 с.

13. Кузьмін О.Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність: Монографія. / Кузьмін О.Є., Князь С.В., ін. - Львів: ЛБІ НБУ, 2003. - 233 с.;

14. Манов В. Реформи в постсоціалістическом государстве: опыт Болгарии. - М.: Экономика, 2000. - 359 с.

15. Механік О.В. Конкурентоспроможність як соціально-економічна категорія: сутність, структура, класифікація, основи формування / О.В.Механік // Формування ринкових відносин в Україні. - 2006. - № 10. - С. 27-34.

16. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації. Монографія / Л.Л.Антонюк - К.: КНЕУ, 2004. - 275 с.

17. Основы внешнеэкономических знаний: Учебник для экономического образования / Под. ред. И.П. Фаминского. - М.: Междунар. Отношения, 1991. - 560 с.

18. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. - К.: Либра, 1996. - 344с.

19. Покропивный С. Инновационный менеджмент в рыночной системе хозяйствования / С.Покропивный // Экономика Украины. - 2005. - №2. - С. 34.

20. Полунеев Ю.В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних орієнтирів / Юрій Полунеев // Демографія та соціальна економіка. - 2008. - № 2 (10). - С. 29-41.

21. Портер М. Международная конкуренция. - М.: Междунар. Отношения, 1993. - 896 с.

22. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки). Шляхом Європейської інтеграції / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. - К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. - 416 с.

23. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б. Жиляєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. - К.: Парламентське вид-во, 2009. - 632 с.

24. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. - Т.І / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. - К.: КНЕУ, 2006. - 816 с.

25. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. - 2 вид., перер. і доп. - К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. - 800 с.

26. Тарасевич В.М. Про цивілізаційне вимірювання світової кризи / В.М. Тарасевич // Економічна теорія [Текст]. - 2009. - № 2. - С. 16-22.

27. Методичні підходи щодо моделювання розвитку регіональних господарських систем / В.Є. Реутов // Держава та регіони [Текст]. - 2010. - № 1. - С. 171-176. - (Серія "Економіка та підприємництво").

28. Максимов В.И. Когнитивные технологии для поддержки принятия управленческих решений / В.И. Максимов, Е.К. Корноушенко, С.В. Качаев. - URL: www.iis.ru/events/19981130/maximov.ru.html (дата звернення 08.09.2021)

29. Захарова Е.Н. О когнитивном моделировании устойчивого развития социальноэкономических систем URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-kognitivnom-modelirovanii-ustoychivogo-razvitiya-sotsialno-ekonomicheskikh-sistem/viewer> (дата звернення 01.10.2021)

30. Федулов А.С. Нечеткие реляционные когнитивные карты / А.С. Федулов // Теория и системы управления. - 2005. - № 1. - С. 120-132.

31. Максимов В.И. Когнитивный анализ и управление развитием ситуаций / В.И. Максимов. - URL: http://ipu.weboft.ru/.../main_katalog_articles.pl (дата звернення 01.10.2021)

32. Прангишвили И.В. Основы и проблемы когнитивного подхода / И.В. Прангишвили. - URL: http://ipu.weboft.ru/.../main_katalog_articles.pl (дата звернення 05.10.2021)

33. Методичні підходи щодо моделювання розвитку. Sachs J. Press Releases. / WEF. - 1999. - URL: <http://www.weforum.org> (дата звернення 15.09.2021)

34. The Global Competitiveness Report 2020: веб-сайт. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020> (дата звернення 18.09.2021)

35. Світовий рейтинг конкурентоспроможності. Щорічник світової конкурентоспроможності: веб-сайт. URL: https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/#_results-in-details-323652 (дата звернення 20.09.2021)

36. Департамент економічних і соціальних питань: веб-сайт. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine> (дата звернення 25.09.2021)

37. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення 06.10.2021)

38. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.10.2021)

39. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.10.2021)

40. Про Стратегію регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки та План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки : Рішення 2 сесії Сумської обласної ради 8 скликання від 11.12.2020. URL: <https://sorada.gov.ua/dokumenty-oblrady/rishennja-oblasnoji-rady/8-sklykannja/category/222-rishennja-2-sesiji-11122020.html> (дата звернення 06.10.2021)

41. Міністерство розвитку громад та територій України : веб-сайт. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/rejtyngova-oczinka-regioniv-za-sichen-cherven-2021-roku-prezentacijni-materialy/> (дата звернення 20.10.2021)

42. Сумська обласна державна адміністрація : веб-сайт. URL: <http://sm.gov.ua/uk/oda.html> (дата звернення 19.10.2021)

43. Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації : веб-сайт. URL: <http://gue.sm.gov.ua/index.php/uk/> (дата звернення 19.10.2021)

44. Пашкова Г. Когнітивне моделювання регіонального розвитку у державному управлінні. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 1/2. Ч. 1. С. 218-227.